



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

לא.

עין משפט
נר מצוה

מב א מ"א פ"ג מהל'
נדרות הל' א:



תורה אור השלם
(א) ואמר ביום ההוא
הנה אלהינו זה קוינו
לו וישענו זה יי קוינו
לו נגידה ונשמחה
בשוענו: [ישעיהו, כה, ט]



רבינו חננאל

טובים לישראל כט"ו
באב וכיה"כ. בשלמא
יהי"כ משום שהוא יום
שנתנו לוחות האחרונות
לפי שכשחשב מו'
בסיון שעלה משה לקבל
לוחות הראשונות מ' יום
עד י"ז בתמוז ט"ו שנה'
ואתפל לפני ה' גור עד
כ"ט באב ומיד א"ל
הקב"ה ומשה עלה אלי
ההרה. ועלה ביום ל' של
אב (שעה 2) [גמרא מ']
יום ירד בלוחות
האחרונות והוא יהי"כ
לפיכך ראוי להיות יו"ט.
אלא ט"ו באב מפני מה
הוא יו"ט ואמרי' יום
שהתרו שבטים לבוא זה
בוה. ודרוש זה הדרב
שכתוב בענין ולא הסוב
נחלה מטטה למטה אחר
לא יאה נהג אלא באותו
דור ונסכסו לארץ ולהם
נחלקה הארץ בלבד. ור'
יוחנן אמר שהותר
שבט בנימין דדרוש
איש ממנו לא יתן בתו
לבנימין ממנו ולא
מבניו. רב נחמן אמר
יום שכלו בו מתי
מדבר. ומציוני בפירוש
בירושלמי ר' אבון אמר
שבטל בו תחפיה דאר'
לוי בכל ערב ט' באב
היה משה רבינו מצויא
כרוז במחנה ישראל צאו
לחפור היו יצאין
(עצמן) וחופרין קברות
וכל אחד ישן בקברו.
ובשחרו מי שנמצא חי
חזו למחנה והמתים
נשארו בקבריהן ומצאין

תיקנו ביבנה הטוב והמטיב. פירוש נצרכת המון ומש"ה תקנו
יותר על הין הטוב והמטיב טפי מנשאר דברים לפי
שהיו [כמון] גדר נכרם ולא נסרחו: יום תבר מוג'. פירוש
שמועין מלכרות עגים למערכה פירוש משום שחלש כחה של
חמה ומגדלין החולעים צאלנות
ועגים מחולעים פסולים למערכה
כדלמך [צמדות] (פ"ג מ"ה)
שהכניס עלי מומין הם מנקרים
העגים ומקריין העגים מחולעים
שפסולות למערכה:

דלא מוסף יאסף. פי' אומר
שאלו מוסף מן הלילות על
הימים יאסף: **מאי** יאסף תקבריה
אימיה. תימה וזי' היה מוסף מאי
יאסף אלא נראה לומר דלא מוסף
סיף (ה) ומיהא קצעי גמרא מאי
סיף אלא לעולם הוה ידע דיאסף
הוא לשון מיתה דכתיב (בראשית מט)
ויגע ויאסף אל עמו: **כל** אחד
צאלצעו שנאמר הנה אלהינו זה
קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בשוענו:

הדרן עלך בשלשה פרקים
וסליקא לה מסכת תענית

מבילה: אמר רבי אלעזר אפילו מקופלין ומונחין בקופסא: בנות ישראל
יוצאות וחולות בכרמים: תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם: מיוחסות שבהן
היו אומרות בחור וכו': תנו רבנן יפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם
ליופי ט שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם
למשפחה לפי ט שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהם מה היו אומרות
קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים אמר עולא בראה אמר
רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב
בנייהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' ו אמר ביום ההוא הנה
אלהינו זה קוינו לו וישענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

עצמן בכל שנה חסרים ט"ו אלף ופרוטרוט בשנת ל"ח שנה עשר כמנהג כל השנים עמדו כולן לא מת אחד מהן. אמר
טעניו בחשבון אינו היום ט' באב וכן אמרו ב"א ב"ב וכו' כיון שהגיע ט"ו באב וראו הלבנה מלאה אמרו ודאי
בסל הקב"ה אותה גזרה לפיכך עשאוהו יו"ט. רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה בו ביום תקנו הטוב
והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. יום שפוסקין בו לכתוב עצים למערכה כדתיא ר"א הגדול אומר
מט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורחים עצים למערכה מפני שאין יבשים ויבין שאין יבשים מלתיבין וקרו ליה
יום תבר מגל. כלומר משה אין אנו צריכין מגל לחתוך בו עצים. [מכאן ואילך] פי' מט"ו באב מי שמוסיף מן הלילה
ליום כלומר עומד בלילה ושונה שכבר האריך הלילה. ומי שלא יוסיף תקבריה אימיה שאינו מן החמסים שנתדוין שנה
מעניהם בעולם הזה חיים לעוה"ב: הדרן עלך בשלשה פרקים

לאיזה שירצה יעלו. הושע בן אלה רשע היה דכתיב (מלכים
ג י) ויעש הרע צעניו ה' רק לא כמלכי ישראל והיינו
דקאמר רק שצטל את הפרוסדות ואמר לאיזה שירצו יעלו:
הרוגי ביתר. צפרק הנמקין (גטין
דף טו): מ"ב: לפי

שכן לחין ומאוחו זומן לחין כח
צחמה לייבשן וחייטין מפני
החולעת לפי טען שיש בו חולעת
פסול למערכה כדלמרינן (מדות
פ"ג מ"ה): יום תבר מוג'.
שצרת הגרון שפסק החוטב
מלחטוב עגים: מכאן ואילך.
מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף
לילות על הימים לעסוק צמורה
יוסף חיים על חיי: דלא
יוסף. לעסוק צמורה נלילות:
תקבריה אימיה. כלומר ימות
צלה עמו: בת מ"ד. אף על פי
שהיה לה שאלת מצת כהן גדול
כו' שלא לציט את השאלת
מתוך שאין לה: מבת כהן
גדול. שהוא קרוי וסמוך למלכות:
בגן. כהן תשוב ממונה חמת כהן
גדול לסינת תחמו ציום הכפורים
אס יארע פסול צככן גדול
ציום הכפורים ישמש זה הסגן
תחמו: משוח מלחמה. הוא הכהן
המכריז צמלחמה מי האיש הירא
ורך הלבנ' וגו' (דברים ט): אפילו
מקופלין ומונחין בקופסא. אישקוריין:
צריכין טבילה. כולן שלא לציט את
שצריכה טבילה: שאין אשה אלא
צבנים. אס צניך יהיו מיוחסין הכל
קופלין עליהם צין זכרים צין
נקבות: על מנת שתעטרונו
בזהובים. שאתרי הנישואין תתנו
לנו תכטיעין ומילתא צעלמא הוא
דלמרי כלומר וצלבד שמתנו לנו
מלנצשים נאים: מחו"ל. קצבי לשון

מחול הכרס (נלוס פ"ג מ"ה): מראה באצבעו. וזומר זה ה' קוינו לו וישענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בשוענו:
הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

הדרוי ביתר. נמ' ג
גטין (דף טו). ואמר רב
מתנה כו'. ולכן שממו שבו לטקטה ועלה הסריחו. ברכת הטוב והמטיב. שצרכת המון תקנו נאוחו היום דמן
המורה אינה אלא שלש לשמות דנפקא לן מהאי קרא ונכרת את ה' אלהיך על הארץ וגו' (דברים ב"ב קא). יום
שפסקו מלבריות עצים למערכה. מניסן ועד ט"ו באב היו כורחים עגים לנורין למערכה לכל השנה מנפין ואילך
תשש כח החמה ויש צעלים לחלוטית ומעלן עשן וגם יגדל חולעת ודלמרינן מנדרש איכה רבי יעקב נר אלא נשס רבי
יוסף אומר שיש כלה זמן קצילה לזמנא של עין שצמלא בו חולעת פסול לזמנא וכל עין שהיא נקץ אינו עושה מחולות
ואוחו יום שפסקו היו שמתים לפי שנאוחו יום היו משליטין מזה גדולה כוחה. יום תבר מוג'. שצמרו הקדומות
שאין נורין עוד כהן לזמנו עגים. מכאן ואילך דמוסיף. מן הלילה על היום לשנות יוסף ימים דכתיב כי הוא חיין
(דברים ט) וכתיב (משלי ג) כי אורן ימים ושנות חיים [ושלום] ויוסף לך שמתוך שחלולת מלרינן והימים ממקלן צריך
לעסוק מלימודו גם נלילה והלא מוסף יסף. מאי [יפה] תני רב יוסף תקבריה אימיה. שומע טעני מניו כמו
(אסתר ט) וכתיב לא יסוף מורטם לשון כליה ולא נרסי' יאסף דל"כ מאי קצעי מלחמה הא מילתא דשפיטא היא דיאסף
לשון מיתה דכתיב (נמדר כ) יאסף אהרן אל עמו (דברים ב"ב טו): משוח מלחמה. כהן שנמחר לבן [סוטה מב].
ואמר. עמו מוס הטוב הנה וגו'. קוינו לו וישענו. היינו מקיים לו שישענו מנאיה צמנו אמן [ישעיהו כה, ט].

שעשו כעין חומה סביב העיר ו' שנים ועמדו המתים על הארץ עד ט"ו באב: [ז] ברשי" שבעי' נוסף הקב"ה: [ח] נראה שצ"ל המכריז במלחמה עד מי האיש וכו', עייש בסוטה, באה"מ: [ט] ניכר כאן חסרון ונראה להשלים ע"פ ברייתא דסדר עולם על"ה שניה ב"ח בתמוז ובקש דרמיס על ישרא' שנאמר:
מג ע"א (גליות) ועיין רש"י ורא"ל צ"ל המכריז במלחמה עד מי האיש וכו', עייש בסוטה, באה"מ: [ט] ניכר כאן חסרון ונראה להשלים ע"פ ברייתא דסדר עולם על"ה שניה ב"ח בתמוז ובקש דרמיס על ישרא' שנאמר:

הנהרות וציונים [א] [גירסת ע"י דתניא] (גליות) וכיה"כ בכת"י וכיה"כ נכון (דק"ס): [ב] צ"ל יוסף כן א"י
בב"ב וע"ש ברש"י (גליות) ועיין תד"ה מאי: [ג] [בב"ב] ליתא אלא כן איתא מאי
יסף תני רב יוסף תקבריה אימיה (גליות): [ד] צ"ל שלא צ"ב"ש (כתי'): [ה] [ע"י הגירסא בעי"ז] (גליות):
[ו] ברשי" שבעי' הרוגי ביתר. דלאחר חורבן ביתה אותה גזרה ופירש בת"פ (ע"י ירושלמי תענית ה) (ה)
[ז] נראה שצ"ל המכריז במלחמה א"ל ר"ך צ"בכ"מ, וגו', ע"י פריש"י בתורה ובמכות י"א ע"א ובסוטה
[ח] ניכר כאן חסרון ונראה להשלים ע"פ ברייתא דסדר עולם על"ה שניה ב"ח בתמוז ובקש דרמיס על ישרא' שנאמר:

אודייני. מכתשת¹⁰ גדולה: כפופים. אמרו אפי' יסן ע"ג קרקע לא
לא עד שיכפה מנתו וישב עליה: כעין ארצה. כלומר שכפה מנתו
וישב עליה ולטעם קריעה מעומד: ואמר קרות. כלומר תפילין
(דף טו.) מדלמא רמנא ליתחולק האנק דוס והא דלאמר (פסוק דף
קכ.) אלל חנינ בכלל המנות האמורות
במורה חזן ע"ג התפילין הם שאל
מנות בעלמא אלל המ אית עשו
שמהם: רבים צריכים היה. לרשמי:
סבר לאוקמי אמורא עידי. מורגמן:
ושישיי בבבא. מותר להטח תפילין
לעיקר הצלות אינו אלל צי ימני:
ואם באו פנים חדשות. ציוס ג'
אפי"ה אינו חולק תפילין אפי"ה לריכא
למינח דלמא אמרי [בשנין] ימני
הראשונים נמי הניח תפילין: רבי
יהושע אומר וכו'. לעיקר הצלות
אינו אלל יוס אחד: ואם באו פנים
חדשות. ציוס שני חולק תפילין:
מיש דר"א. לסבר עיקר הצלות שני
ימני: דכתיב ויתמו ימי. למשמע
צי ימני: עיקר מוריא יום אחד.
אלל הצלות צי ימני: ה"ה כרי"א
בהצידה. שאם צלו פנים חדשות
גנ' אינו חולק והלכה כרבי יהושע
הסנה דכמי מותר להניח תפילין:
בשני ימי"א חז"ן. בשלישי קאמר
הלכה כר"א דלאמר אינו חולק אלל
בשני לא ידענא אי חולק אי לא:
חז"ן ומניה. כמי אפי' מלה פעמים
ציוס וכו' צלו פנים חדשות חולק וכי
ליכא פנים חדשות מניח: רבא אמר
ביון שמניה. כמי שוב אינו חולק
לפנים חדשות: והאמר רבא. לעיל
(דף כ.) בכפיית המטה הלכה כמנא
דין דלאמר ג' ימים עיקר הצלות
ה"ג נעני' ג' ימים (ה) להניח תפילין:
מלה

הנהגות הב"ח

(ה) שיש ליה אהלמא
רבה ין נעני' ג' ימים
שלא להניח תפילין:
גליון הש"ס

גם ודלמא כתוב יעמד
יתירא. עין לקמן דף
ס ע"א מ"ה מסב:
תוס' דיה אלו דברים
וכו' ענין שבת
ישמאיהם. עין לקמן
דף ד ע"א חז"ן דיה
ועמלל טעמיה:

הש"ס בת"י

התפילין כתוב יעמד
ויאמר. אלל דמה מורה
לנון בני חז"ל ועמד
ואמר וליכא למשמע ולא
מדי. ויקם הש"ך
ויקרא את בגדיו. הלכה
כמי ויקם וקרא וליכא
למלא מתכונן וליכא
שהיה יושב ועמד.
מ"ה יתירא ויתירא הוא
דעבר. ולאו משום
דמיימי אלל סבי. וכו'
הכי נמי מתייב ולא
לשקטו כמי מתייב
לצילתו לעיל דלמי מתי
מיוקם. ויקם דוד
ויקרא. על צדונו כמי
וישכב ארצה. כמי
דוד. עין על גבי
המבוא. גוף כל וכל
כתב. אודייני. כמי על
ע"כ. בשני ארצה. הוא
דעמד והיה כפיית
המטה ולא מלתא
יתירא. ואמר פ"ת
וכו'. למתנין. ג' ימים
מדקמ"ל. ליה רמנא
ליחולק האנק דוס והא
דלאמר (ע"ל) אלל
חנינ בכלל המנות האמורות
ציוס חזן מן התפילין
שנאמר כן פלג פלג כן
קיס שאל מנת בעלמא
אלל חנינ אית ליה שמה
למנהגיה (מורגן)
ומשום חז"ל אומר
(קרות) במשנה.
מקומות. מדי. פסוקים.
הנכדים לאסור הניח
ועומלל וטהרה וכו'
שקלא וטריא. למתנין.
מתוקנת אלל למיתא.
הכרות. מקומות.
אדרת. עומי האמורא
כון מלמח דנה. רבים
בציוס יו. כון שהיה
שאל דוד גיטיס. סבר
"אוקמי אמורא.
לשמעל לפני יומתן.
(המשך בעמוד ב')

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

אלא מעתה ועמד ואמר ה"ג משמע ועמד ואמר היינו אפי'
מיושב והא דלמרינן פרק מנות חליצה (ימות דף קו.) כתי
עמודי לנחמלה שמה¹⁰ קרין עמידה מדרבנן מיהו קשה דועמדו שני
האנשים (דביס יו) דנענין עומד¹⁰ וי"ל דועמד ודאי משמע

אלא מעתה¹⁰ ועמד ואמר לא הצפתי לקחתה
ה"ג והא תניא¹⁰ "בין יושב בין עומד בין
מוטה א"ל התם לא כתיב ויעמד ויאמר הכא
כתיב ויקם ויקרע אמר רמי בר חמא מנין
לקריעה שהיא מעומד שנאמר¹⁰ ויקם איוב
ויקרע דלמא מילתא יתירא הוא דעבר דאי
לא תימא הכי¹⁰ ויגו את ראשו ה"ג אלא
מוכה¹⁰ ויקם המלך ויקרע את בגדיו¹⁰ ודלמא
מילתא יתירא עביד דאי לא תימא הכי
וישכב ארצה ה"ג והתניא¹⁰ "ישב על גבי
מטה על גבי כסא על גבי¹⁰ אודייני (גדולה
ע"ג קרקע מכולין) לא גבי ידי חוברו וא"ר
יהונן שלא קיים כפיית המטה א"ל כעין
ארצה. ת"ד (ואלו¹⁰) דברים שאבל¹⁰ אסור
בהן¹⁰ אסור במלאכה¹⁰ וברחיצה ובסיכה
ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל¹⁰ ואסור
לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות
במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס¹⁰ ובאגרות
הוא היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה
ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית
המדרש ודרש כל היום כולו¹⁰ רבה בר בר
הנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק
לפירקא א"ר ר' הנינא¹⁰ אם היו רבים צריכין
לו אינו נמנע סבר לאוקמי אמורא עליה
א"ל רב 'תניא¹⁰ ובלבד שלא יעמד תורגמן
ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת
בנו של ר' יהודה בר אילעאי ונכנס לבית
המדרש ונכנס ר' חנניה בן עקביא וישב
בצדו ו'לחש הוא לר' חנניה בן עקביא לתורגמן ותורגמן
השמיע לרבים. ת"ד אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי
ואילך ושלישי בכלל¹⁰ מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ
דברי ר"א ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין
משני¹⁰ ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר
רב מתנה מאי עממא דר"א דכתיב¹⁰ ויתמו ימי כמי אפי"ה משה אמר בר
עניא מי"ה דר' יהושע דכתיב¹⁰ ואחריתה כיום כמי ורבי יהושע נמי הא כתיב
ויתמו ימי וגו' אמר לך שאני משה דתקף אבליה ור"א נמי הא כתיב
ואחריתה כיום מר עיקר מוריא חד יומא הוא אמר עולא הלכה כר"א
בהצידה והלכה כר' יהושע¹⁰ בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו
חולץ ת"ש אמר¹⁰ עולא חולץ ומניה אפי' מאה פעמים תניא נמי הכי יהודה בן
תימא אומר חולץ ומניה אפי' מאה פעמים רבא אמר כיון שהניח שוב
אינו חולץ והא רבא הוא דאמר¹⁰ הלכה כרנא דין דאמר שלשה
מזוה

עניפת ישמעאלים: (אסור¹⁰ קרות בתורה. נתשבות רבינו יתכן זקני כתב כי רבינו יעקב היה אומר ציומי אללו צלויז ובקיות ובדברים
הרעים שצרימה מדלל תמי ליה בשמעתין כמו ט"י¹⁰ צלז שאלה תענית (דף ג.) וציומי וקנתו חזר והתיר וציושלמי¹⁰ אמר אלל שנה נתקום
שאינו רגיל משמע ששנה כמו ט"י צלז שאומר בפרק תרצה דתענית (סג) אלל קורא שאליו רגיל וה"ק מהם כל מנות
הטהרות צלזל טהרות כיון אלל קורא שאליו רגיל וקורא צלויז וקנתו וכו' השתה לכוונה
לצלז וע' צלז שזין כדקאמר ציושלמי ומיהו אלל שנה נתקום שאליו רגיל משמע דהא דוקא שרי ולא צלויז ובקיות וצרימה
ומה שהיה רבי יתכן ראה לאסור מדקאמר לעיל (דף טו.) אסור דעביי תורה שנאמר האנק דוס ומשמע הכל אין י"ל ראה
דלא קאמר אלל מדבר המשמו כדלמא תענית (דף ג.) משום שנאמר פקודי ר' ירמיה משמתי לז מדע דכולהו לאו דוקא דהא
קאמר אסור תענית (דף ג.) משום שנאמר פקודי ר' ירמיה משמתי לז מדע דכולהו לאו דוקא דהא
משלישי ואיך. ושלישי משמתי ככולו ומדרבנן דהא לא מיימי קרא אלל לשי ימים דכתיב ויתמו ימי כמי אלל משה
ה"ר"א והא"י ויתמו תפילין וכן ואחריתה כיום מר ט"י מכל שאר מיילי דכל שעה שהוא מר נפש מתעולל צעפר ואין זה
פאל כדפירש בקונטרס בנחומות (דף יו.) ר"צ"א וע' צלז היה אומר ר' יתכן זקני דשרי כמו בשלישי דשרי:
חולץ ומניה אפי"ה מאה פעמים. פי' חולק בפנים חדשות ומניה כשילכו וכן כל שעה שילכו¹⁰ מאה פעמים ציוס וטעמיה משום
כיון לר"א צין לרבי יהושע בפנים חדשות אסור לר"א¹⁰ להניח אסור ולרבי יהושע אפי' חולק:

הנהגות ציונים (א) בארשתם הגדול ישן (וכיה לקמן דף ע"א): (ב) גירסת הר"ף (דף יו.) גדולה כפולין
אמרו אפילו על גבי קרקע לא יצא כיון (ג) ויהי כתיב ויתמו ימי (ד) ויהי כתיב ויתמו ימי (ה) ויהי כתיב ויתמו ימי (ו) ויהי כתיב ויתמו ימי
(ז) כדפירש (שלישי הענין) ובהלכות: (ח) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי ויתמו ימי (ט) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי ויתמו ימי (י) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי
לרבים. ורבינו בפרק יש כבוד לנחלה¹⁰ מה הן כיום שיש להם כיום שלפניו פי' כיום ל"א תיבית לוחה ה' מלמח
למח. ר' עקיבא אמר אן טון לא יטול ואם לא טון לא יתן. אמר בר אשי הכל מודים לניבן אבלות דוס שלשים
כיום שלפני דמי וחשוב כיום שלפניו ובשלישי ואחר שבע הנהג' ה"ה שמינה דרוקא ויהי וטון אלא יום אחד
בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המילק אבל: מ"ד אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי
ושלישי בכלל מניה ואם באו פנים חדשות אינו חולץ כדברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משני ושני בכלל מניה ואם
באו פנים חדשות חולץ. אמר עולא הליכא כדברי אליעזר בהלצה שאם באו פנים חדשות משלישי חולץ ואין זה
חולץ (חולק) והלכות כדברי רבא כיון שהניח אינו חולץ כר' יהושע בהנחה שמיים שני מנות מ"ד דר' אלעזר דכתיב

כא.

אלא מעתה ועמד ואמר ה"ג משמע ועמד ואמר היינו אפי'
מיושב והא דלמרינן פרק מנות חליצה (ימות דף קו.) כתי
עמודי לנחמלה שמה¹⁰ קרין עמידה מדרבנן מיהו קשה דועמדו שני
האנשים (דביס יו) דנענין עומד¹⁰ וי"ל דועמד ודאי משמע

אלא מעתה¹⁰ ועמד ואמר לא הצפתי לקחתה
ה"ג והא תניא¹⁰ "בין יושב בין עומד בין
מוטה א"ל התם לא כתיב ויעמד ויאמר הכא
כתיב ויקם ויקרע אמר רמי בר חמא מנין
לקריעה שהיא מעומד שנאמר¹⁰ ויקם איוב
ויקרע דלמא מילתא יתירא הוא דעבר דאי
לא תימא הכי¹⁰ ויגו את ראשו ה"ג אלא
מוכה¹⁰ ויקם המלך ויקרע את בגדיו¹⁰ ודלמא
מילתא יתירא עביד דאי לא תימא הכי
וישכב ארצה ה"ג והתניא¹⁰ "ישב על גבי
מטה על גבי כסא על גבי¹⁰ אודייני (גדולה
ע"ג קרקע מכולין) לא גבי ידי חוברו וא"ר
יהונן שלא קיים כפיית המטה א"ל כעין
ארצה. ת"ד (ואלו¹⁰) דברים שאבל¹⁰ אסור
בהן¹⁰ אסור במלאכה¹⁰ וברחיצה ובסיכה
ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל¹⁰ ואסור
לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות
במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס¹⁰ ובאגרות
הוא היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה
ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית
המדרש ודרש כל היום כולו¹⁰ רבה בר בר
הנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק
לפירקא א"ר ר' הנינא¹⁰ אם היו רבים צריכין
לו אינו נמנע סבר לאוקמי אמורא עליה
א"ל רב 'תניא¹⁰ ובלבד שלא יעמד תורגמן
ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת
בנו של ר' יהודה בר אילעאי ונכנס לבית
המדרש ונכנס ר' חנניה בן עקביא וישב
בצדו ו'לחש הוא לר' חנניה בן עקביא לתורגמן ותורגמן
השמיע לרבים. ת"ד אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי
ואילך ושלישי בכלל¹⁰ מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ
דברי ר"א ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין
משני¹⁰ ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר
רב מתנה מאי עממא דר"א דכתיב¹⁰ ויתמו ימי כמי אפי"ה משה אמר בר
עניא מי"ה דר' יהושע דכתיב¹⁰ ואחריתה כיום כמי ורבי יהושע נמי הא כתיב
ויתמו ימי וגו' אמר לך שאני משה דתקף אבליה ור"א נמי הא כתיב
ואחריתה כיום מר עיקר מוריא חד יומא הוא אמר עולא הלכה כר"א
בהצידה והלכה כר' יהושע¹⁰ בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו
חולץ ת"ש אמר¹⁰ עולא חולץ ומניה אפי' מאה פעמים תניא נמי הכי יהודה בן
תימא אומר חולץ ומניה אפי' מאה פעמים רבא אמר כיון שהניח שוב
אינו חולץ והא רבא הוא דאמר¹⁰ הלכה כרנא דין דאמר שלשה
מזוה

עליהן כיון כפיית המטה ועניפת
הראש דלא תפילין אלל מילי דלכוין
ציון תפילין ושאלת שלום¹⁰ לא חשיב
דלזין זה כל ימי האלל דלאמר לקמן
תכנסתם לא חשיב דהוא בכלל רמיה
אפי"ה לעיל (דף טו.) מיימי תמי
קראי לרמיה ולתכנסתם אלל המי
דלא ניהאם כל השבע לא לאפוקי¹⁰
מפי' הר"א שפירש¹⁰ שרבינו שמואל
היה ממילי אלל לנשות מלאכה אחר
ג' ימים ומנה שאין ויחגיג עמה לעשות
עניפת הראש ויחגיג המטה למסכתין
האם דלמרינן ציושלמי¹⁰ אכסנאי אינו
חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש
הוא פי' משקף וכמו כן אט צין
הנכרים יש ציונו עבדים ופסחות
ועוד יש לימן טעם בכפיית המטה
לפי שמטות שלנו כן יסולין לשבז
נחת מלך זה כמו מלך זה ואין
ניכרת הכפייה ליש לה' ד' קוודיסיס
מלמעלה דענין רגלים וכדלמרינן
לקמן¹⁰ דענין אין לכוונתו ועוד
יש לימן טעם צעניפת הראש שלא
היה מצוי כי אס לדי שמוק¹⁰ ענין

הנהגות ציונים (א) בארשתם הגדול ישן (וכיה לקמן דף ע"א): (ב) גירסת הר"ף (דף יו.) גדולה כפולין
אמרו אפילו על גבי קרקע לא יצא כיון (ג) ויהי כתיב ויתמו ימי (ד) ויהי כתיב ויתמו ימי (ה) ויהי כתיב ויתמו ימי (ו) ויהי כתיב ויתמו ימי
(ז) כדפירש (שלישי הענין) ובהלכות: (ח) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי ויתמו ימי (ט) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי ויתמו ימי (י) כתיב ויתמו ימי ויתמו ימי
לרבים. ורבינו בפרק יש כבוד לנחלה¹⁰ מה הן כיום שיש להם כיום שלפניו פי' כיום ל"א תיבית לוחה ה' מלמח
למח. ר' עקיבא אמר אן טון לא יטול ואם לא טון לא יתן. אמר בר אשי הכל מודים לניבן אבלות דוס שלשים
כיום שלפני דמי וחשוב כיום שלפניו ובשלישי ואחר שבע הנהג' ה"ה שמינה דרוקא ויהי וטון אלא יום אחד
בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המילק אבל: מ"ד אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי
ושלישי בכלל מניה ואם באו פנים חדשות אינו חולץ כדברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משני ושני בכלל מניה ואם
באו פנים חדשות חולץ. אמר עולא הליכא כדברי אליעזר בהלצה שאם באו פנים חדשות משלישי חולץ ואין זה
חולץ (חולק) והלכות כדברי רבא כיון שהניח אינו חולץ כר' יהושע בהנחה שמיים שני מנות מ"ד דר' אלעזר דכתיב

עין משפט
נר מצוה

קום א מ"י פ"ד מהל
יטס והלכה ה' ו'
סמו ענין נג טושיע תלמי
ס' קסא ס' פ'
קב ב מ"י פ"ה מהל
הלכה ט':
קב ג מ"י ס' ה' ה'
סמו ענין ד' ד' ג'
טושיע י"ד ענין ס' ס' ס'
ה':

קב ד ר' ו' ו' ז' ז'
הלכה טו סמו שס
טושיע שס וסיון שסד
סעף ה':
קב ה מ"י שס פ"ד
הלכה טו טושיע ה':
קענין סעף ס' ה':

תורה אור השלם
(א) וקרא לו וקני ערו
והרי אלו וקני וקני
לא תפצתי קשתות:
והיה סו. ה'.

(ב) וקם א"יב וקעע אה
קעעו וקני אה וקני
לא תפצתי קשתות:
והיה סו. ה'.

(ג) וקם א"יב וקעע אה
קעעו וקני אה וקני
לא תפצתי קשתות:
והיה סו. ה'.

(ד) וקם א"יב וקעע אה
קעעו וקני אה וקני
לא תפצתי קשתות:
והיה סו. ה'.

(ה) וקם א"יב וקעע אה
קעעו וקני אה וקני
לא תפצתי קשתות:
והיה סו. ה'.

רבינו חננאל

מטה ונהגת עמו
אבלות אמר שבי
ליה בר ברא קרע מליה
(א) א"ל קרעתי מעומד
קם קרע מעומד א"ל בר
אשי ומניל דבענין
קריעה מעומד א"ל
דכתיב ויקם א"יב ויקרע
א"י הכי בענין חליצה
דכתיב ועמד ואמר לא
הצפתי לקחתה כמי
והתניא כמי עומד בין
יושב בין מוטה
חליצתה כשהיה אלא
יושב בין מוטה
מחא ויקם המלך ויקרע
את בגדיו ודלמא קריעה
מעומד מלתא יתירא
הוא דעבר כמי דעבר
בשכיבו ארצה ולא היה
צריך דתניא יש על גבי
מטה על גבי כסא ע"ג
אודייני גדולה מכולן
אפילו על גבי קרקע לא
יצא וא"י יתכן שלא
(יצא) קיים כפיית המטה.
א"ל מ"י וישכב ארצה
לאו ארצה משה ארצה
אלא כעין ארצה
כדפירש בירוש' ר' יוחנן
אמר וישבו אתו לארץ
אינו תיבול על הארץ אלא
לארץ כדברי הסבור
לארץ מיכן שהיו ישיבין
על מטות כפורות וכו'
ישן על מטה כפיה
יעודו בליה וכו' שהיה
אבל. אלו דברים
שאבל אסור בהן
במלאכה ברחיצה וסיכה
ונעילת הסנדל
ובתשמיש המטה ואסור

לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות ובאגרות ואם היו רבים צריכין לו
אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ובתו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום ואסור ובלבד
שלא יעמיד המתרגמן אלא יושב לו אחר בעירו של אבל והוחזר לו והוא משמע לתרגמן לתרגמן שמיים
לרבים. ורבינו בפרק יש כבוד לנחלה¹⁰ מה הן כיום שיש להם כיום שלפניו פי' כיום ל"א תיבית לוחה ה' מלמח
למח. ר' עקיבא אמר אן טון לא יטול ואם לא טון לא יתן. אמר בר אשי הכל מודים לניבן אבלות דוס שלשים
כיום שלפני דמי וחשוב כיום שלפניו ובשלישי ואחר שבע הנהג' ה"ה שמינה דרוקא ויהי וטון אלא יום אחד
בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המילק אבל: מ"ד אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי
ושלישי בכלל מניה ואם באו פנים חדשות אינו חולץ כדברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משני ושני בכלל מניה ואם
באו פנים חדשות חולץ. אמר עולא הליכא כדברי אליעזר בהלצה שאם באו פנים חדשות משלישי חולץ ואין זה
חולץ (חולק) והלכות כדברי רבא כיון שהניח אינו חולץ כר' יהושע בהנחה שמיים שני מנות מ"ד דר' אלעזר דכתיב

או מי שנתקשה לסרב בב"ד ג' פעמים כדאית' לקמן¹⁶³, וההוא אינו נשכר ואינו נשכרין, ומ"מ נכסיו אינן אסורין בהנאה וכדכתיבנא בריש במסכת נדרים.

לא נצרכה אלא¹⁶⁴ לזבוני מייא בפתקא דערבות. פי' שאין המים מצויין שם והכל באין ליקח ממנו שרינן ליה כדי פרנסתו מיהת¹⁶⁵ וכ"ש בשאר מלאכות¹⁶⁶, והכי מוכח לישנא דלא נצרכה.

ובועלי נדות. פי' בשוגג, דלאו ברשיע' עסקי' דמיירי במזיד¹⁶⁷.

מצורע מהו בקריעה. פי' לרוחא דעלמא נקיט לה ולא דמספקי' ליה דהא זיל קרי ברב הוא¹⁶⁸.

[טו, ב] מגודין ומצורעי' מה הן בכפיית המטה. פי' ואע"ג דלא שייך בהו טעמא דכפיית המטה דאבל, מ"מ כיון שעונותיהם גרמו להם ראוי הוא להפוך מטחן כי נתרחקו מבני אדם ונהפך להם סדר בני אדם. וכל הני דלא איפשיטא, דעת הגאונים ז"ל דלקולא¹⁶⁹, וב"ע¹⁷⁰ למאי דאמרי'

ובשאר דברים מתים אבל לא תעשה מלא¹⁵³ תעטה על שפם וכו' והיינו דלא כתי' ברישיה דקרא מתים אבל לא תעשה, ואין צורך לכל זה דהא ודאי סברא הוא דמשום אבלות מנעו מדברי תורה ומשאילת שלום ובמאי דא"ל דלא ליעבד אבלות אית לן למיעבד איפכא אבל במאי דקאמר שינהוג אבלות כ"ש לדידן דעבדי' כותיה¹⁵⁴.

ואי ק"ל דאמרי' ¹⁵⁵ אבל בדברי תורה, ואלו התם אמרי' ¹⁵⁶ שהוא חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילי', וי"ל שאין למדין מן הכללות אע"פ שאמרו בהן חוץ¹⁵⁷, והכא פשיטא ליה דאסור בדברי תורה שהן משמחי לב¹⁵⁸, עוד י"ל דכיון דקורא ק"ש שחרית וערבית בהדה סגי לת כדאית' בסוף מגוחות¹⁵⁹ ונמצא שאינו פטור ממנה.

מגודה שונה ושונין לו. פי' ברחוק ד' אמות דעיקר נידוי ריחוק כדאמרי' התם¹⁶⁰, בדינא¹⁶¹ מינך דלא יתיבנא בד' אמות דידך. נשכר ונשכרין לו¹⁶². מותרם שאמרו יהא בתרם והוא חמור מאד ואין עונשין אותו אלא על עבירה חמורה,

פעמים". ¹⁶⁴ בכ"י ב, ודפ' נוסף: אפי', ולפנינו בגמ': ואמר רב זבוני מייא בפתקא דערבות. ¹⁶⁵ צ"ל: מיהת. ¹⁶⁶ וכע"ז כתב בשיטה, אבל עי' ב"י יור"ד שלד דהביא בשם קונדריסין, דלא שרי אלא זבוני מייא שהיא סחורה קטנה שאינה צריכה משא ומתן, ורא' בקונדריסין הוצאת הרב זק"ש (הנדפס בסוף קובץ ראשונים למו"ק) עמ' ל ובהער' ¹⁰⁷. ¹⁶⁷ ועי' בשיטה דכתב כע"ז: ובוועלי נדות נמי מיירי בשפרסה גדה בשעת תשמיש ולא אדעתיה, ואח"כ הוא דואג ומתחרט על העון שבא ליידו וכו' עי"ש, אבל ברש"י—כת"י ד"ה ובוועלי נדות, כתב נמי אע"פ שמתוך קלות ראש בעל את הנדה לאחר כן לבו דואג מחמת החטא וכו' עי"ש, ורא' בפ' רבנו גרשם ובהער' ⁴², (הוצאת הרב ג. זק"ש). ¹⁶⁸ עי' במפרשים כאן שדנו בחיוב קריעה במצורע, אם צריך דוקא לקרוע עכשיו כמו אבל, או בלבישת בגד קרוע ג"כ סגי, ורא' מנח"ת ריש קע"א. ¹⁶⁹ רב האי גאון (רא' אוצה"ג עמ' 19), וכ"כ הר"ף ועוד, והגה ר"י מלוניל ונמוק"י בדעת הר"ף כתבו בלשון זה, "דהלכה כדברי המיקל באבל", א"כ נוכל לומר דסוברים דנדוי מה"ת וכמ"ש תוס' עירובין מו, א ד"ה דאמר שמואל, דאפי' אבילות מה"ת אמרינן הלכה כדברי המיקל עי"ש וכ"כ עוד ראשונים, (ועי' בדרך תמים, הובא בקצרה בח' אנשי שם בגליון הר"ף כאן). אבל בפ"י לא' הקדמונים כתב בשם הר"ף בתשובה: דאולי בהו לקולא דמדרבנן נינהו, (עי"ש בהער' 55), וכ"כ בלשון זה המאירי והמביט

¹⁵³ צ"ל: ולא. ¹⁵⁴ וכ"כ רבנו בחד' כתובות ו, ב ד"ה חוץ ותוס' שם, (ועי' תוס' סוכה כה, א ד"ה שהרי) וכ"ה בתוהרא"ש כאן וברכות יא, א המכתם כאן עי"ש מהר"ם שם ועוד. ¹⁵⁵ צ"ל: דאסרינן. ¹⁵⁶ ברכות טז, ב. ¹⁵⁷ עי' עירובין כז, א. ¹⁵⁸ [עי' תענית ל, א.] וצ"ע דהרי כתב רבנו לקמ' כא, א וכג, א דאבל מותר ללמוד בהלכות אבלות, וכ"מ מדבריו כאן דכתב דאסור בת"ת מפני "שהן משמחי לב" מוכח דדברים הרעים מותר ללמוד, (רא' בהער' לעי' 147) וכ"פ בשו"ע יור"ד שפ"ה ס"ה, א"כ ל"ק מידי, דיכול ללמוד בדברים המותרים לו ויוצא בזה מצות ת"ת. ¹⁵⁹ עי"ש צט, ב, "אפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש". ¹⁶⁰ עי' נדרים ה, א, "מרוחקני ממך דלא קאימנא בד' אמות". וכ"כ הרמב"ן ונמוק"י ב"מ נט, ב דכל עיקר נידוי אינו אלא לשון ריחוק עי"ש, וכ"כ בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' עב וענין עיקר הנדוי אינו דבר אחר אלא הרחקה מד' אמות וכו' עי"ש. ¹⁶¹ צ"ל: בדינא. ¹⁶² התבות, נשכר — לו" כנראה דמקומו לעיל אחרי התבות, ושונין לו". ¹⁶³ טו, א ושם איתא: ומחרימין לאחר ששים ז"א אחרי פעמים שנחנדה. ומה דכתב רבנו, ג' פעמים" נראה דר"ל דסרב לבא בב"ד ג' פעמים או מחרימים ולא שצריך לעבור על נידויו ג' פעמים, אבל ברש"י—רי"ף וכת"י (ורא' רש"י—בגמרא) מאירי ונמוק"י הלשון, "שנתגדה ג' פעמים" וצ"ע, ואולי ט"ס הוא דהרי הנמוק"י מעתיק כ"פ דברי ר"י מלוניל, ושם איתא, "שנתגדה

ובזה יוכן מאמר חכמינו ז"ל ושבת קתו ששבת מביא גאולה עפ"י דברי האר"י ז"ל בפסוק כי גר יהיה זרעך שכל הגליות באים מחמת פגם הברית. ממילא שבת שמתקן זה הפגם מביא גאולה (*):

הגה"ה

(*) ואזכיר מענינא מה שתרצתי דברי הש"ך יו"ד [סי' קנ"ז סק"ג] שנסתפק באנס שאמר לו לעבור עבירה פלונית ואם לאו אחתוך אבר אחד וסיים ונראה להקל. ותמוה מפורש באו"ח סי' שכ"ח [סעי' י"ז] דעל סכנת אבר אין מחללין רק שבות. ונראה ליישב דהנה ראב"ע יומא פה: למד שפקוח נפש דוחה שבת ממילה שהיא אחר מרמ"ח איברים שבאדם דוחה את השבת קר"ח לכל גופו שדוחה שבת [פירש"י שהוא תיקון אבר אחד] וא"כ לכאורה אבר אחד נהי דקר"ח ליכא במה מצינו נלמוד שידחה שבת. אך באמת אין כל האברים שוים. ובזהר ח"ב צ"ב. זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דכהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא כגוונא דא שבת איהי כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ב"י תליין וקיומא דשבת כקיומא דכל אורייתא מאן דנטיר שבת כאילו נטיר אורייתא כלא עכ"ל זוה"ק. הנה מפורש דאבר הברית כולל כל הגוף וזה דוחה שבת. אבל אבר פרטי לא למדנו. וכן רמז ראב"ע גופ"י במה שאמר ומה מילה שהיא אחר ממאתים וארבעים ושמונה אברים ולמה לי' להאריך כל כך והיה לו לומר בקיצור. ולעולם ילמוד אדם לתלמידו דרך קצרה]. ומה מילה שהוא אבר אחד:

אך הפירוש כך ומה מילה שהוא אחד מרמ"ח אברים שהוא אחד כלול מרמ"ח אברים דוחה שבת קר"ח כל גופו שהוא רמ"ח אברים בפועל. ובאבר הברית כלול רק כל "מקורין" דשייפי גופא אבל לא שייפי גופא ממש. וע"כ אין סכנת אבר אחד וזולת אבר הברית דוחה שבת. וא"כ נכונים דברי הש"ך שאם אנסו לעבור עבירה אחרת שאינה מצות שבת שפיר יש ללמוד ממילה דוחה שבת במה מצינו דכשם שתיקון אבר הברית הכולל כל הגוף דוחה שבת הכולל כל התורה. כמו כן אבר פרטי דוחה מצוה פרטית. וזה נכון וכוור לקיים דברי זקני הש"ך ז"ל (א):

למעלה ממקום התיקון. וכן מצאתי בס' זרע קודש. וע"כ עיון הלכה שהוא במוח. וכ"ש מי שמחדש חדושים הרי התיקון ג"כ במוח. ובזוה"ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו וימררו את חייהם בעבודה קשה זו קושיא כחומר דא ק"ו ובלבנים דא ליבון הלכה וככל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון כמצרים מפגם הוצאת שז"ל כידוע ע"י שיעבוד ועבודה גופנית. כ"כ נעשה התיקון ע"י יגיעה ועיון בלימוד התורה והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח. ומעתה יוכן שהלימוד ועיון בהלכות שבת שמצות שבת בעצמה היא תיקון על פגם הברית על אחת כמה וכמה שהלימוד הזה הוא תיקון עצום לחטא זה. ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל ופסחים ב' לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה [ובלבד שלא ילמוד לקנתר ח"ו שבזה עוד מוסיף כח בחיצונים חלילה והוא ממש חטא שז"ל ר"ל]:

ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערכ בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבוק]. ובזוה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. ומודינא דהלומד לא לשם מצות הלימוד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג וכהא אמרו לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה:

הגהות וחידושים

נפשטות על פי דברי מהר"ק שורש קל"ג דזה חשיב מלאכה שאינה נריכה לגופה ולכונן הפוסקים זולת הרמב"ם פטור. ופשיטא דנסכנת אבר לא נחוש ליחידא. [סי' קל"ג א']:

(2) ואף דש"ך סתמא אמר אם אנסו לעבור עבירה פלונית ולא הוילא שנת מן הכלל. משמע שאף אם אנסו לחלל שנת מיקל נסכנת אבר. הנה באנסו לחלל שנת יש ליישב

בה כי אם אנשי המדינה, ויש באלו הדברים לכל אחד מהם חלק ראוי ויהיה כל אחד מהם נהנה בחבירו בהשתמשו בקנין חבירו.

[מח, א]. באר. שעשוי להשקות בהמת עולי רגלים. רחבה. שבעזרה. ספרים. ספרי תורה נביאים וכתובים, כדתני בבבא בתרא⁴⁵ כופין בני העיר לקנות להם ספרי תורה נביאים וכתובים, שכל אלו מבני העיר הם ואין לאחר חלק עמהם.

ואיכא מאן דמקשה והיאך נאסרים לקרות בספרים והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו⁴⁶, ולא קושיא היא, דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה

ולא אמר הנאסר כלום, ליכא לאו דלא יחל, וכן כתב הר"ם פרק ה'⁴². את עלי. אסר עצמו בהנאת חבירו ואם עבר לוקה דאיכא לאו דלא יחל. עולי בבל. שהם של כל ישראל והואיל דשל כל ישראל הם, כמו הפקר הם לגבי שאין אדם יכול לאוסרן. פירש רבינו שלמה שעולי בבל הפקירו הכל לכל ישראל⁴³, אבל דבר אותה העיר שלהם הוא שהרי אין לאחרים חלק עמהם, ואם הוא מבני העיר יש לו חלק שם ויכול לאסור הכל עליו. והר"ם פירש בפירוש המשנה, עולי בבל אף על פי שנבנה ונעשית ההוצאה מכלל ישראל ולכל אחד מהם במ חלק, החלק ההוא מעט מזעיר, אין לחוש עליו⁴⁴, אבל דבר של אותה העיר לא ישחתפו

42. ה"ל נדרים פ"ה ה"א (ועיין בדברי רבינו לעיל טו, א)

43. כ"כ רש"י בביצה לט, ב, ד"ה ומותרין (וכ"כ הר"ן והתוס' בסוגיין).

44. וכן פירש המאירי, ויעויין בלשון הרמב"ם פ"ז מהל' נדרים ה"ב שכו' דדברים של עולי בבל הם בשותפות כל ישראל, ולשון זה הועתק בטושו"ע סי' רכד ס"א, ויעויין בפרישה ובבאר הגולה שם שפירשוהו דהיינו שהפקירוהו לכל ישראל (וכן נר' שפירש הקרית ספר בפ"ז מהל' נדרים), אכן לפי המבואר בדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' נדרים, והראוני כפשוטן דהוי ממש בשותפות לכל ישראל (והראוני שכן דייק בשו"ת אגרו"מ י"ד ח"ב סי' לט, וכן נר' שנקט מרן הגר"ז בספרו הל' בית הבחירה ד"ה והנה במנחות), ועצם דברי הרמב"ם צ"ב, ויעויין בחי' הג"ר מנחם זעמבא זצ"ל סי' לח סק"ד מש"כ לפרש בדבריו דאין הדברים ברשותו לאסרן כיוון שחלקו מועט מזעיר ופחות מש"פ, יעו"ש, אכן עיקר התמיהה בדברי הרמב"ם הוא בביאור החילוק בין דבר של אותה העיר ובין דבר של עולי בבל, דהרי גם בדבר של אותה העיר משכח"ל שחלק כאו"א מועט ופחות משו"פ ומ"מ יכול לאסור, ומאי שנא מדבר של עולי

בבל, וצ"ע.

45. לפנינו ליתא בבבא בתרא, ומקורו מתוספתא ב"מ פ"א הי"ב, והביאה הר"ף בב"ב (ה, א, בדפי הרי"ף, ואולי רבינו גרסה בגמ' שם ז, ב, וקצת נר' כן מן הרי"ף הנ"ל).

46. יעויין היטב בב"י סי' רכד בכדק הבית שכתב דהרשב"א לא גריס במשנה ספרים וס"ל דבאמת אין הספרים אסורים מהאי טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, (ובמהדורת הטור השלם ציינו לשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתקלה יעו"ש, ויעויין בשלמי נדרים, והגרמ"י בלוי ציין לשו"ת התשב"ץ ח"ב סי' קסג ד"ה אבל, יעושה"ה), ובלשון הב"י בבד"ה שם צ"ע אם מסכים לדברי הרשב"א להתיר הספרים (וא"כ לפי"ז הדין שכתב בשו"ע סי' רכא סי"א שאם אסר ספרו על חבירו אסור לנאסר ללמוד בו אינו להלכה, וחזר בו מזה בכד"ה, ובאמת בב"י שם בס"י רכא שהביא דין זה מתשו"י מיימוני ציין בבד"ה לעיין במש"כ בס"י רכד בבד"ה יעושה"ה, אכן הפוסקים לא העירו מזה כלל), ויתכן דרק בספר תורה מתיר הב"י משום מצות קריאת התורה דאמרי' בה מצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא בשאר ספרים דמצותם היא מצות תלמוד תורה ובוה יתכן דס"ל כרבינו, ועוד יתכן דרק בס"ת של קהל

מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומביין בלימודו, הילכך כשהדירו זה את זה או הדיר זה את זה אסור לקרות בספר האוסר, שהרי על כרחו מגעת לו הנאה מממונו⁵⁰. ואיכא מאן דמתרץ [דאי בעי פטר נפשיה] בקריאת שמע שחרית וערבית⁵¹. ואיכא מאן דמתרץ דהואיל ויכול לצאת⁵². ובית הכנסת. לרבי אליעזר עמידה שם ולא כניסה ויציאה לחודה, כדפרישנא בריש פירקין⁵³. לנשיא. בגמרא מפרש מאי קאמר. לזכות. פירוש אף שאין הנשיא שם קנה הנשיא ולא צריך שיזכה בו

במעשה שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטוו מאת השם, כמו שפירשנו באלו מותרין⁴⁷, אבל מצות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו כדכתיב⁴⁸ פקודי יי' ישירים משמחי לב, ומשום הכי אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים⁴⁹, מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הילכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר

<http://www.otzar.org>

אוצר התוספות

שאינו מרויח שכר כיון שיש לכל אחד חלק בו, ומשו"ה מתיר הב"י, ומשא"כ בשאר ספרים שאינם של קהל יכול המדיר לאוסרם למודר כיון שמשכירים כיוצא בו ומרויח המודר השכר וכן כתבו הט"ז והש"ך והגר"א בסי' רכא שם ומקורם מדברי התשובות מיימוני בהל' נדרים סי' ב' יעושה, (אכן בדבריו מבואר שגם אם המודר שותף בספר יכול המדיר לאסרו, יעו"ש, ויעויין בשלמי נדרים בסוגיין) וצ"ע בכ"ז.

47. לעיל טז, ב, ד"ה אמר ליה רבא.

48. תהילים יט, ט.

49. כמבואר במו"ק כא, א.

50. יעויין בט"ז סי' רכא סקמ"ג שכ' כעין דברי רבינו (ויעויין בדבריו שם סק"מ), אולם בדברי הט"ז שם מבואר שעיקר יסודו הוא דהנאה הבאה עם המצוה אסורה ולכן כ' שם דאם נהנה מהתקיעה אסור לתקוע בשופר של המדיר וה"ה בתלמוד תורה שמלבד המצוה היא גם משמחת לב ולכן אסור במודר הנאה, (ויעויין בנתיה"מ סי' עב סק"ז שהעתיק דברי הט"ז, ומדבריו נר' שהבין דברי הט"ז ע"ד דברי רבינו וצ"ע), אכן בדברי רבינו נר' מבואר שיסוד תירוצו הוא שבת"ת המצוה וההנאה אחד הם, ולכן לא שייך כאן התירא דמצוות לאו ליהנות ניתנו שיסודו לשיטת רבינו הוא מצד שכוונתו למצוה ואינו מתכוין להנאה, ומשא"כ בת"ת כיון דהמצוה וההנאה אחד הם ממילא בכלל הודפס מאתר אוצר החכמה tablett.otzar.org עמוד 121

כוונתו למצוה יש גם כוונה להנאה ולכן אסור, (ובעצם היסוד שכ' רבינו בגדר מצות ת"ת יודעים דברי הגאון בעל אגלי טל בהקדמתו, יעו"ש), ויעויין היטב בקצוה"ח סי' עב סקל"ד ובנתיה"מ שם סק"ז ובמשוכב שם מש"כ בכ"ז.

והנה במתני' לעיל לה, ב, תנן ומלמדו מדרש הלכות ואגדות, ופי' הר"ן שם דטעמא משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולשי' רבינו יקשה לכאור' ממתני' דהתם ובט"ז שם עמד בזה יעו"ש במש"כ, ונר' מדבריו דיסוד ההיתר שם הוא משום דמצוה קעביד שמלמדו בחינם ומשא"כ בספרים, וכן מבואר להדיא בשטמ"ק לעיל לו, ב, בשם הריטב"א, ובנימוק"י במתני' לה, ב, יעו"ש, ויעויין היטב בדברי רבינו לעיל לו, ב, ד"ה ואין נוטלין שכר שמבואר בדבריו שם שיסוד ההיתר ללמדו במקום שאין נוטלין שכר הוא משום דמחמת עצמו הוא מלמדו, ונר' דכוונתו ע"ד שכתב הט"ז, (ויעויין עוד במאירי על מתני' לה, ב, ובשטמ"ק שם בשם הרי"ץ).

51. עפ"י דברי הגמ' לעיל ח, א, (ועיי"ש בר"ן שכ' דאין הכוונה שנפטר בק"ש ממצות ת"ת, אכן יעוין בשו"ע יו"ד סי' רמו ס"א בהג"ה, ובב"י הגר"א שם סק"ו, ודו"ק היטב)

52. חסר כאן קטע בדברי רבינו.

53. לעיל מו, ב, ד"ה בשאיז בה (ויעו"ש בהערות).

סימן ו

חובת ת"ת בדברים המותרים בת"ב - ברכת התורה בת"ב

אסור לקרות בתורה נביאים וכתובים בת"ב
חוץ מדברים הרעים

צ"ע ע"ד הגאונים שאין מברכים ברכה"ת
בת"ב דהלוא מותר ללמוד דברים הרעים

א] אימא בגמ' מענית (ל, א) ת"ר כל מצוות
הנוהגות באבל נוהגות במשנה באב,
אסור באכילה ובשתיה וכו', ואסור לקרות
בתורה נביאים וכתובים, ולשנות במשנה
בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות, אבל
קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות, ושונה
במקום שאינו רגיל לשנות, וקורא בקינות,
באיוב, ובדברים הרעים שבירמיה, ומינוקות
של בית רבן בטלין, משום שנאמר (מהלים
יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב", ע"כ.
הרי מבואר שיש אסור לקרות במורה בת"ב,
משום שהיא 'משמחי לב', אבל מותר ללמוד
בדברים הרעים י"י.

ב] ועפ"י כחז השבלי הלקט (סדר מענית
סי' רס"ט) ח"ל, ויש גאונים ז"ל שאומרים
שאין מברכין ברכת התורה [בת"ב], שהרי
אסורין בדברי תורה, והמדרשות בטלין,
עכ"ל. הרי שחידשו הגאונים שאין מצרכים
ברכת המורה בת"ב, כיון שאסור לקרות
במורה בת"ב. וכן הביא האגור (סי' תתמ"ח)
בשמו. וכ"כ הארחות חיים (ת"א סי' י"ט)
ח"ל, ויש מקומות שאומרים הצרכות כולן
עד ברכת התורה ומדלגין אותן, ופרשת
התמיד וקרצנות ורצי ישמעאל, והטעם להם
לפי שאסור לקרות בתורה, עכ"ל.

ובך פסק המחבר (סי' תקנ"ד ס"א) ח"ל,
ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים,
ולשנות במשנה ובמדרש ובגמרא בהלכות
ובאגדות, משום שנאמר (מהלים יט, ט) "פקודי
ה' ישרים משמחי לב" וכו', אבל קורא הוא
באיוב ובדברים הרעים שבירמיה, ואם יש
צנייהם פסוקי נחמה, צריך לדלגם, עכ"ל.

אך תמה עליהם השבלי הלקט ח"ל, ולי
נראה שצ"ע, שהרי הוא רשאי לקרות
במורה ובאיוב ובקינות ובדברים הרעים
שבירמיה, הלכך מצד ברכת המורה וקורא
בפרשת תמיד בלבד, עכ"ל. הרי שתמה
השצה"ל דמדוע לא נצרך ברכת המורה
בת"ב, הלוא מותר לקרות בדברים הרעים.

י"י. והטעם שאין בדברים הרעים משום 'משמחי לב', ביאר הערוה"ש (סי' תקנ"ד סק"ד) שהצער
מבטל השמחה, עיין עוד בזה להלן בשמו.

ולכאורה כוונתו להקשות דמאחר שמותר לקרות בדברים הרעים, א"כ שפיר איכא מלות ת"ת גם בת"ב, וא"כ שפיר חייבים לדרך ברכת התורה, ושיטת הגאונים ז"ע.

הימר בעלמא, אבל לעולם פטור לגמרי מחובת ת"ת.

צ"ע בדבריו דהלוא לא אמרו בגמ' דאבל 'פטור' מת"ת

חידוש השבט יהודה דאבל פטור מת"ת אפילו מלימוד בדברים הרעים

ג] ונראה לבאר שיטת הגאונים עפ"י חידוש שהוצא בכף החיים (סי' תקנ"ד סק"י) בשם השבט יהודה [למהר"י עייאש ז"ל] (יו"ד סי' שפ"ד סק"ד) שכתב ח"ל, אצל מותר לקרות באיוב ובקינות וכו', נראה דמותר ורשות קאמר, שאם אינו רוצה ללמוד כלל אפילו בדברים הרעים רשאי. דאין לומר דכיון דהוא מותר חזר הדבר להיות חובה, ואינו רשאי להיות יושב וצטל דהא כתיב (יהושע א, ח) "והגית צו יומם ולילה", דלימא, דהא כיון דאמרו דהוא פטור מלימוד תורה, משמע דפטור לגמרי, ואם הוא חייב לקרות בדברים הרעים ולא סגי בלאו הכי, הרי אינו פטור, עכ"ל.

ד] אך תמה על זה הגרי"ש אלישיב ז"ל כמו שהציג בספר ציוני הלכה על הל' אבילות (עמ' שכ"ט) בשמו בזה"ל, ר"י עייאש ז"ל (שנט יהודה יו"ד סי' שפ"ד סק"ד) כתב נראה דמותר ורשות קאמר וכו', דהא כיון דאמרו דהוא פטור מת"ת, משמע דפטור לגמרי וכו'. והוא פלא, שהרי בשום מקום לא נאמר שאב"ד פטור מת"ת, אלא בכל מקום נאמר בלשון 'איסור', 'אסור בתלמוד תורה', 'אסור לקרות', וא"כ בדברים שאינו אסור, ודאי שחייב ללמוד בהם, שהרי אבל חייב בכל המצוות, ובכללן מצות ת"ת, עכ"ל. הרי שנחקקה הגרי"ש א ז"ל דבאמת לא נאמר בשום מקום שאבל 'פטור' מת"ת, אלא שאסור ללמוד בדברים המשמחים, אבל בדברים הרעים שמותר לו ללמוד בודאי חייב ללמוד, ומעולם לא פקע מיניה מצות ת"ת ל'.

הרי שחידש דמה שאמרו שאבל אסור לקרות בתורה, אין זה רק 'איסור' בלבד אלא 'פטור', כלומר שאבל פטור לגמרי מת"ת ואינו חייב ללמוד אפילו בדברים הרעים, כי מה שהותר ללמוד בדברים הרעים אינו אלא

וה"ג מסתברא דבדאי יש חיוב ת"ת בת"ב בדברים הרעים, כי מהיכ"ת דפקעה חובת ת"ת בת"ב, וכי משום שאסור ללמוד דברים המשמחים יהא פטור מת"ת בדברים הרעים. וכן נקטו המנוחה וקדושה [להג"ר

לז. וכן תמה בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ר"מ אות ג-ה) וז"ל, וכעת הגיע לידי הספר מטה יהודה, וראיתי שהאריך שם [בשבט יהודה סי' שפ"ד דין ד'] בהוכחות שבאבל אין חיוב לימוד התורה והוי רק רשות, מדכתיב הלשון 'אבל פטור' משמע פטור לגמרי וכו'. ואחרי המחילה מכת"ה לא זכיתי להבין ההכרח לזה, דמה שכתב להוכיח מהלשון 'פטור', הנה לא מצאתי לשון זה לא בגמ' ולא בטוש"ע וכו', ועכ"פ בט"ב נראה ברור שא"א לומר דליכא מצות לימוד התורה, עכ"ל.

ימים ביהודי
דברים הרעים
קטן (סוף חובת
ע"ל שמונת
נחמ"ק, שה
רשות ענין
שאין מותר
אסור לקרות
ר (סי' מנחת
(סי' סי' יו"ד)
הנרשם כן
וזתן, ופרט
והטעם לה
כ"ל
ט ח"ל וז'
ישא יקנה
ר"ס הרע
תורה וקדו
הוי שמה
כת התורה
יש הרע
יהו שיה

ישראל איסר ז"ל חלמיד הגר"ח מוולאזין ז"ל (שער
 הפילה סי' כ"ט), והשדי חמד (מערכת ו' כלל
 ט"ו, ומערכת בין המזרים סי' ב' אות י"ג), דבדלוי
 אצל בימי אבילותו וכל אדם צ"ב חייבים
 במזות ת"מ בדברים המותרים, דמעולם לא
 פקעה חובת מזות ת"מ לאצל ובת"ב, וז"ע.

הך דאצל חייב בכל מזות האמורות במורה,
 דמיירי בשאר דברים הרעים לה, עכ"ל. הרי
 שהוכיח מקושיית רש"י דס"ל לאצל פטור
 ממזות ת"מ, דאם היה חייב ללמוד בדברים
 הרעים, היה רש"י מתרץ בפשיטות לאצל
 באמת חייב במזות ת"מ בדברים הרעים.

ראיית השבט יהודה מדברי רש"י דאבל
 פטור מות"ת, וכן הוכיח הגנח"ש מהריטב"א

[ה] אך יעויין שם צ' שבט יהודה' שכתב
 להוכיח כדבריו מדברי רש"י במס'
 מו"ק (כא, א ד"ה ואסור) אהא דאיחא שם
 לאצל אסור לקרות במורה, ח"ל רש"י, והא
 דאמר (סוכה כה, א) אצל חייב בכל המזות
 האמורות במורה חוץ מן הפילין, התם
 שאר מצוות בע"מא, אצל הני איח צהו
 שמחה, עכ"ל. הרי שנתקשה רש"י איך אמרו
 בגמ' דאצל חייב בכל המזות האמורות
 במורה, הרי אצל אסור לקרות במורה, וא"כ
 אינו חייב במזות ת"מ. והותרך רש"י לתרץ
 דמה שאמרו שאצל חייב בכל המזות, היינו
 כל המזות שאין בהם שמחה. וכתב על זה
 ה' שבט יהודה' ח"ל, ואי איחא דמותר
 בדברים הרעים וחייב, למה לא העמיד [רש"י]

ועל דרך זה הוכיח הגרש"ז אויערבאך ז"ל
 בשו"ת מנחת שלמה (הניחא סי' ז"ט)
 מדברי הריטב"א במס' מו"ק (טו, א) [שהקשה
 ג"כ בקושיית רש"י ח"ל, ואי קשיא לך דאמרינן
 אצל אסור בדברי תורה, ואילו התם (סוכה
 כה, א) אמרינן שהוא חייב בכל המזות
 האמורות במורה חוץ מן הפילין. וי"ל שאין
 למדין מן הכללות אע"פ שנאמר בהן חוץ,
 והכא פשיטא ליה דאסור בדברי תורה שהן
 'משמחי לב', עכ"ל. וכתב על זה ה'מנחת
 שלמה' ח"ל, ומשמע מזה דהא דאצל וכן
 צט' באב דמותרין בדברים הרעים לה, הוא
 רק היתר, אב"ל לא מפני שחייבים בת"ת,
 עכ"ל. הרי שהוכיח ג"כ כנ"ל, דאילו היה
 אצל חייב בת"מ בדברים הרעים, הו"ל
 להריטב"א לתרץ בפשיטות דמ"מ חייב
 בת"מ בדברים הרעים, אלא צע"כ לאצל
 פטור מת"מ מכל וכל מ"א.

לח. והוסיף בזה"ל, דאין לומר דרש"י ס"ל כסברת י"א דאוסרין גם בדברים הרעים, דלא אשכחן
 מאן דסבר כן בדעת רש"י, עכ"ל.

לז. ויש לפקפק בזה, כי אפשר דלא אזיל בזה הריטב"א לפי השיטות דסברי דאבל מותר לקרות
 בדברים הרעים, והרי הביא שם שתי דעות בזה, כמובא לעיל (סי' ה').

מ. ויעויין בערוך לגר (סוכה שם) שבאמת תירץ כן קושיית הריטב"א וז"ל, ולעג"ד י"ל עוד שהרי
 אינו אסור רק בדברי תורה המשמחים לב, אבל דיני אבילות ודברים רעים מותר ללמוד, וא"כ
 בזה יכול לקיים מצות לימוד תורה, שהרי גם הלימוד הזה נחשב דברי תורה, עכ"ל.

מא. ועיין קובץ תשובות (ח"ג סי' קס"ח) להגרי"ש אלישיב זצ"ל שדחה ראייה זו.

ב' הדוחקים בריטב"א
 י"ש חיו
 [ו] ור"א לברר דל
 מתירין הראשון
 מן הכללות, מ"י
 מנאר דלא סבר
 דכין דקורא קר'
 מני ליה, כדאיחא
 שאינו פטור מכל
 שאלו דאצל ח
 בתורה כולל גם
 קר"ש שחרית ו
 נודחי סבר ה
 ת"ת, עכ"פ פ
 ער"פ מדברי
 מנאר לכאורה
 ת"ת צאל, ול
 מן הכללות, ו
 ת"ת. ומלא ל
 פליגי בפלוגת
 ת"ת או לא.
 דאב"ה
 ברה
 [ז] עד נוס
 לצאר צ
 אמרת יאלי
 (סי' הקר"ש)
 לז' ע"כ ה
 וכו', ועמד
 סדר קרית
 וכו', דלא
 שיהי' בדי
 מדינת ה

ב' התירוצים בריטב"א פליגי בגידון הג"ל אם יש חיוב ת"ת בת"ב

נאמר והעם עוסקים באיוב וירמיהו וקונות, עכ"ל.

ו] וראוי לזכור דאפילו אם יש להוכיח כן ממירוק הראשון של הריטב"א דאין למדין מן הכללות, מ"מ מדבריו במירוק השני מבואר דלא סבר כן, דכתב ח"ל, עוד י"ל דכיון דקורא קר"ש שחרית וערבית, דידעה סגי ליה, כדאיכא בסוף מנחות (נט, ב) ונמצא שאינו פסור ממנה, עכ"ל. הרי שחירך דמה שאמרו דאבל חייב בכל מנחות האמורות בחורה כולל גם מנחת ת"ת כיון שקורא קר"ש שחרית וערבית. ונמצא דבמירוק הזה בודאי סבר הריטב"א דאבל חייב במנחת ת"ת, עכ"פ נקר"ש שחרית וערבית. אך עכ"פ מדברי הריטב"א במירוק הראשון מבואר לכאורה דדברי המנח"ש דליכא מנחת ת"ת באבל, ולכך הוצרך לתרץ דאין למדין מן הכללות, ובאמת אין האבל חייב במנחת ת"ת. ונמצא לפי"ז דב' התירוצים בריטב"א פליגי בפלוגתא הג"ל אם אבל חייב במנחת ת"ת או לא.

דרי דס"ל להראבי"ה [אני הערין שאין אומרים 'ואני זאת בריתי' כיון שהכל בטליון זו. והכי קי"ל בשו"ע (סי' תקנ"ט ס"ג) שאין אומרים אותו, וביאר הלבוש הטעם כנ"ל ח"ל, דלא שייך לומר 'ואני זאת בריתי' וגו', שהב"ב בפ"ין בו מדברי תורה, ואיך יאמרו 'לא ימושו מפיך' וגו', עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב (סק"ו). אמנם הטור ס"ל דכיון שמותר ללמוד בדברים הרעים, שפיר ראוי לומר 'ואני זאת בריתי'. וז"ע בדעת הראבי"ה, דהא שפיר קאמר הטור דמותר ללמוד בדברים הרעים, וא"כ מדוע אין לומר 'ואני זאת בריתי'.

ולבאורה י"ל דפליגי בפלוגתא הג"ל אם יש חיוב ת"ת בת"ב, דהראבי"ה ס"ל דליכא חיוב ת"ת בת"ב כלל, ואע"פ שמותר ללמוד בדברים הרעים, מ"מ אין זו חיוב ת"ת אלא היתר בעלמא ללמוד בדברים הרעים, ולפיכך אין אומרים זו 'ואני זאת בריתי'. אבל הטור ס"ל דכיון שמותר ללמוד בדברים הרעים, בודאי איכא חיוב ת"ת, ולכן שפיר ראוי לומר זו 'ואני זאת בריתי'.

הראבי"ה כתב שאין אוטרים 'ואני זאת בריתי' כיון שהכל בטליון בו

אמנם אין זה מוכרח, כי י"ל דאין כוונת הראבי"ה דליכא חיוב ת"ת בת"ב, אלא כפשטות משמעות לשונו דכיון 'שהכל בטליון זו', כלומר דכיון שלמעשה אין העם עוסקים זו בחורה, למרות שיש היתר ללמוד בדברים הרעים, הילכך אין אומרים זו 'ואני זאת בריתי', אבל לעולם מודה דיש חיוב ת"ת בת"ב.

ז] עוד נוסף בזה, דלפוס ריהטא נראה לבאר בזה פלוגתת הראשונים בענין אמירת 'ואני זאת בריתי' בת"ב, דכתב הטור (סי' תקנ"ט) ח"ל, סדר היום, כתב אבי העזרי ליל ט"ב חולצין מנעליהם והולכין לביהכ"ג וכו', ועומד ש"ך ומתפלל ערבית וכו', ואח"כ סדר קדושה וכו', ולא 'ואני זאת בריתי' וכו', דלא שייך למימר 'ואני זאת בריתי' שהב"ב בבי"ים בו וכו'. אבל מנהגינו לומר ערבית ושחרית 'ואני זאת בריתי', וי"מ דא

הגרי"ם אומרים זאת
יש הרעשים...
רש"י דס"ל דלא...
היה חייב לומר...
מחיר נפשות...
ת"ת בנצרים...
הגרש"י אומרים...
שלמה (מחיל...
מ"מ מריק...
ואי קש"ל...
רה, ואינו...
א חייב...
מן התפילין...
"פ שואמר...
זור בדברי...
כתב על זה...
מזה דהא...
רים הרעש...
גי שהייב...
ב כנ"ל...
יש הרעש...
טוים חת"ת...
אלא בענין...

הובא ב"ב שם החזו"א ז"ל דמותר ללמוד דברים הרעים בעיון בת"ב. ולפי דבריהם יקשה שוב מהיכ"ח לפטור ממצות ת"ת בת"ב, דאין לומר כדרכו של הגרי"ק ז"ל דכיון שאין ללמוד בעיון פקע לגמרי חובת ת"ת בת"ב, דהלוא יכול ללמוד דברים הרעים בעיון, וז"ע.

עיקר מצות ת"ת בלימוד בשמחה וכיון שא"א ללמוד בשמחה בהכרח שליכא חיוב ת"ת

ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנחת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו וכו', אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה, וכולו קודש כי גם התענוג מצוה, עכ"ל. הרי מצוה בדבריו, דעיקר מצות תלמוד תורה הוא בלימוד מתוך שמחה ותענוג.

וכבר מצאנו כן בראשונים, דכתב רבינו אברהם מן ההר במס' נדרים (מא), א' דמצוות לימוד התורה לא שייך דינא ד'מצוות לאו ליהנות ניתנו' וז"ל, דלא שייך טעמא ד'מצוות לאו ליהנות' אלא במצוה שהיא תלויה במעשה וכו', אבל מצות לימוד שהוא ענין ציור הלצ וידיעת האמת, עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת וד'התענג ו'יהנות במדע' ששמח ש'בבו וש'ב'ו, כדכתיב (מהל"ס יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב" וכו', הילכך לא שייך למימר מצוות תלמוד

[יא] ועל כן נראה ליישב עפ"י דרכו אך באופן אחר קצת, והוא עפ"י מה שכתב בעל ה'אבני נזר' בהקדמתו לספרו 'אגלי טל' וז"ל, ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמת ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג, והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד

וכו', והכי מוכח בהדיא מדברי תשובת מהרי"ל שהביא רבינו ב"י, וכן נראה מן הסברא וכו', ומיהו למעשה צ"ע, שאיני כדאי לחלוק על גדולי האחרונים אפילו להחמיר, כ"ש להקל נגדם, לכן יש לחוש לדבריהם היכא דאפשר, עכ"ל.

מג. כך מסר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל בשם החזו"א זצ"ל כמובא בספר 'אעלה בתמר' [מתורת החזו"א] [או"ח אות מ'] וז"ל, ללמוד בת"ב בדברים המותרים מותר גם בעיון כדרכו כל השנה, עכ"ל. והוסיף שם המו"ל בזה"ל, וביאר רבינו שדעת מרן [החזו"א] ז"ל היה שללמוד בלא עיון לא נחשב כלל כלימוד, ואם התירו ללמוד ע"כ התירו גם הלימוד בעיון, עכ"ל. וכן הובא שם בהערות הגר"ח קניבסקי שליט"א וז"ל, נכון, אבא אמר לי שהחזו"א אמר כן, שלא יכול להיות כזה דין ללמוד בלי עיון, כי אין לימוד בלי עיון, עכ"ל. וכן הובא בארצות רבינו (ח"ב עמ' קמ"ב) שכך מסר בעל הקה"י בשם החזו"א זצ"ל. אולם בספר ציוני הלכה על הלי' אבילות (עמ' של"ז) כתב בזה"ל, רבינו [הגרי"ש אלישיב זצ"ל] התפלא מאד על דברים הללו, אטו קודם ברכת התורה מותר ללמוד בלא עיון. הרי חז"ל אומרים (שבת סג, א) ליגמר איניש והדר ליסבר, מוכח שיש לימוד גם שלא בעיון, עכ"ל.

דלע"ג דמותר ללמוד
מ"מ עיקר מצוה
עיון, וכיון שאסור ללמוד
ז פקע כל עיקר התורה
מותר ללמוד בדברים הרעים
ר בעלמא, אבל אם היה
הרעים אינו חייב ללמוד
בפולגתת הוסקסס אכ
דברים הרעים בעיון
ר זה יתכן רק לומר
תקני"ד סק"ה דלסור
בעיון, דכתיב ח"ל
לימוד איזו דרוש א
בדברים הרעים
עכ"ל. וכ"כ הגר"ח
כ"ל דאפילו במקום
למוד בפשוטן של
דלע"ג, עכ"ל. וכן
השולחן (שם סק"ה)
ז"ל, דודאי טעם התקנה
דברי תורה אף מותר
גר מצטל השמחה
יזוה חידוש בעיון
הצרות, עכ"ל.
כ"י [הט"ו והמ"א] הרי
משמע דשפיר ודין הוה
ולחודדה מוכח, והוה
הם כמו שכתב

דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמישיג ומבין בלימודו, עכ"ל. הרי מצואר דדבריו שעיקר מלות ת"ת הוא מתוך הנאה ותענוג לשמה לבצו ושכלו מ"ד.

ממילא עפ"י נראה לצאר, דכיון שאסור ללמוד בת"צ בשמחה כעיקר מלות ת"ת, א"א שיהיה חיוז ת"ת בת"צ, כי עיקר מלות ת"ת הוא ללמוד בשמחה, ואפילו לדעת הפוסקים הנ"ל דמותר ללמוד דברים הרעים בעיון, הרי כמז הערוה"ש דטעם ההיתר הוא משום שהצער מצטל השמחה, וא"כ כיון שא"א ללמוד בת"צ בשמחה, בהכרח שעקרו לגמרי חיוז ת"ת בת"צ, ובע"כ מה שמותר ללמוד דברים הרעים אינו אלא היתר בעלמא.

דעת הגאונים דאין מברכים ברכה"ת בת"ב דסברי דליכא חיוז ת"ת בת"ב

יב מעמה עפ"י יש לחזור ולצאר שיטת הגאונים שאין מצרכים ברכת התורה בת"צ, שהקשה עליהם השבלי הלקט אמאי לא נצרך ברכה"ת הלוא מותר ללמוד דברים הרעים. אמנם לפי מה שנתצאר בשיטת רש"י והריטב"א דליכא חיוז ת"ת בצבל ובת"צ, י"ל דגם הגאונים סברי הכי דליכא חיוז ת"ת בת"צ, דכיון שא"א ללמוד בשמחה ליכא חיוז ת"ת, ומה שמותר ללמוד דברים הרעים אינו אלא היתר בעלמא, ועל כן אין מצרכים ברכות התורה בת"צ. אולם השבלי הלקט שהקשה עליהם דהא מותר ללמוד

דדברים הרעים, בע"כ ס"ל דכיון שרשאי ללמוד דברים הרעים, בהכרח שיש חיוז ת"ת בת"צ, ושפיר יש לצרך ברכת המורה.

קושיית השבלי הלקט דאפילו אי ליכא חיוז ת"ת יש לצרך ברכת התורה

יג אמנם נראה להוסיף ולומר בזה עוד חידוש, דאפשר שגם השבלי הלקט לא התכוין להוכיח מהיתר הלימוד דברים הרעים דבהכרח יש חיוז ת"ת בת"צ. והנה השבלי הלקט הקשה על הגאונים צוה"ל, ולי נראה שצ"ע, שהרי הוא רשאי לקרות בתורה ובאיוב ובקנינות ובדברים הרעים שבירמיה, ה"בך מברך ברכת התורה וכו', עכ"ל. וביארנו לעיל דכוונתו להקשות, דכיון שרשאי ללמוד דברים הרעים, א"כ צד"ל שיש גם חיוז ללמוד, והלכך חייב לצרך ברכת המורה.

אמנם נראה שיש לפרש דבאמת לא נא להוכיח שיש חיוז ת"ת בת"צ, אלא כוונתו להקשות דאפילו לדידהו דליכא חיוז ת"ת בת"צ, מ"מ מאחר שיש היתר ללמוד דברים הרעים, יש לצרך ברכת המורה על לימוד הדברים הרעים.

והביאור בזה הוא עפ"י מה שהביא הגר"י זצ"ל בספרו חידושי מרן רי"ן הל"י (הל' ברכות פי"ה ט"ו) בשם אביו הגר"מ זצ"ל ח"ל, והנה כבר הקשו אהא דנשים מצרכות ברכת המורה, והא פטורות מת"ת. וציומר קשה לדעת הרמב"ם שפסק צפ"ג מה"ל צ"צית (ה"ט) דעל מלות שהנשים פטורות

מ"ד. עיין מה שהארכנו בזה בירח למועדים - שבועות (מאמר מ"ה).

מקרא ד"כי שם ה' אקרא", ולכן אף נשים שאינן מזוהות כמזות ת"ת, מזכרות על המורה, כי אע"פ שהן פטורות ממזות ת"ת, מ"מ אינן מופקעות מעיקר החפלא של תורה^{ט"ה}.

מזילא עפ"י י"ל דאפילו אי סברי הגאונים דליכא חיוב ת"ת בת"ב, מ"מ הקשה השבלי הלקט דכיון שרשאי ללמוד דברים הרעים, שפיר יש לברך ברכת המורה, כי אין הברכה על החיוב והמזוה דת"ת אלא על החפלא של תורה, וכי היכי דנשים מזכרות ברכה"ת [אף לדעת הרמב"ם] אע"פ שאינן חייבות בת"ת, ה"ה דבת"ב מזכרים ברכת המורה על לימוד דברים הרעים אפילו אי ליכא חיוב ת"ת, והיינו מאי דקשיא ליה להשבלי הלקט דכיון שרשאי ללמוד דברים הרעים, הו"ל לברך ברכת המורה, ודוק.

אינן רשאות לברך עליהן, ואיך יברכו ברכת המורה כיון דפטורות מת"ת. ושמעתי מפי אאמו"ר הגאון המסיד זוקללה"ה שאמר דבברכה"ת אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת, רק דהוא דין בפנ"ע דתורה בעי ברכה, וכדילפינן לה בברכות דף כ"א (ע"א) מקרא ד"כי שם ה' אקרא" וגו' (דברים לג, ג), א"כ אין זה דין ששייך להמזוה כלל, רק דמורה עצמה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמזוה של ת"ת, אבל אינן מופקעות מעצם החפלא של ת"ת, ולימודם הוא בכלל ת"ת, ושפיר יש להם לברך על לימודם, כיון דלא אחינן ע"ז מכא לתא דקיום המזוה כלל, עכ"ל.

דרי שחידש בזה הגר"ח ז"ל דברכה"ת לא נקבעה על מזות ת"ת, אלא דינא הוא דמורה בעי ברכה, וכאשר בא ללמוד חיוב לברך על החפלא של תורה, כדילפינן

מה. עיין כע"ז בדבר אברהם (ח"א סי' ט"ז אות א') בשם הגר"ב וסרמאן זצ"ל הי"ד ז"ל, וסבור הייתי לומר לדעת הרא"ש דברכה"ת אינה ברכת קיום המצוה אלא על מעשה הלימוד, ואפילו אם לא תתקיים בזה מצות ת"ת, וכגון שמתכוין בפירוש שלא לצאת ידי חובת המצוה, אבל גם זה לא שמענו, עכ"ל.

ושפיר יש לברך ברכת המורה
 השבלי הלקט דכיון שרשאי
 ת"ת יש לברך ברכת המורה
 נגס נראה להספיק לומר
 דאפשר שגם המזוה של
 להוכיח מהמהלך הלמוד
 דברכה"ת יש חיוב ברכה
 הלקט הקשה על המורה
 ש"ע, שדרי הוא המורה
 בחיוב ונקיטת ומזכרים
 הדבר מברך ברכת המורה
 ארנו לעיל דכוונתו להקטין
 מוד דברכים הרעים, ודוק
 יצ ללמוד, והלכן חייב לברך
 זה שיש לפרש דנחמא
 יכיה שיש חיוב ברכה
 שות דאפילו לידעה חלילה
 מ"מ מאחר שיש חיוב
 ש, יש לברך ברכת המורה
 ש הרעים.
 הוא עפ"י מה שהלך
 ל כספרו חידושי ספר
 ה"ט"ו) נגס אנו המורה
 ד הקשו אלא תהיה
 והוא פטורות מהת"ת
 רמב"ם שפסק נתיי
 על מצות שהחכם